

Estek és hajnalok

Jegyzetek egy képzeletbeli utazásról egy valóságos vicinálison

Saffer Pál

Figyelmeztetés az útítársaknak

Az utazás mindig veszélyekkel jár. Erre az egyszerű bölcsességre még gimnázista koromban megtanított a némettanárom, amikor egy teljes órán át bizonygatta a fahren és a Gefahr szavak közötti rokonságot, amely tovább a régi germánok bölcsességét volt hivatva bizonyítani.

Nyelvfilozófus tanárom már rég a föld alatt porlad, miként azon egykor ifjú germánok jó része is, akik nem szívlelték meg őseik nyelvébe oltott bölcsességet (Egyre csak azt énekelték, hogy: . . . „Wir fahren gegen Engeland . . .”)

Igaz, a tanár úr a lehető legbékésebb polgári körülmények között a saját ágyában és nem az utazástól, hanem a tüdővészttől szenderült örök álomra, de csak azért, mert nem utazott sehova, még szanatóriumba sem, és így a forgalmi baleseteken és egyéb bajokon kívül elkerülte a gyógyulás veszélyét is, vagyis azt, hogy bizonytalan származású lévén, be kelljen várnia a faji felszabadítás eseménydús eszten-deit, ami végeredményben ismét csak az ónémet bölcsesség helytállóságát bizonyítja.

Ezért tehát az olvasó jól fontolja meg, mielőtt velem útra kelne. Ha nem is fenyegeti halálos veszély, mivel, egyrészt, nem vagyunk ger-

mán hódítók, másrészt békeidőben élünk, azért a fennmaradó úti veszélyeket sem kell lebecsülnünk.

Utasember — különösen, ha vicinálison utazik, mint mi most — sok mindennek van kitéve, sok mindent lát és hall, és a külvilág benyomásaitól inzultáltan gyakran gondolkozni, töprengeni kénytelen. Az ilyesmi pedig sohasem volt jó hatással az egészségre. Igazán nem szeretném például, ha valakinek nehézségei támadnának az emésztéssel, ami, ugye, utazás közben könnyen megtörténhet, különösen azokkal, akik megszokták a pontos, rendszeres, enyhén diétás étkezést, és nem bírják a rágós, öreg, kissé állott, vagy éppen nyers, félig sült falatokat.

Az ilyeneknek tanácsolom, ne utazzanak vicinálison: lassan dőcög, rendszerint éjszaka, és az állomások jegyzékéről törölték Triesztet, Velencét, Bécsset, Párizst, és általában mindazokat a helyeket, ahova az embernek el kell mennie, ha ad valamit magára; egyébként is, az egész vonatnak némi hagyma- és lábszaga van. Ez pedig, ugye, a mai világban, amikor annyi az allergia (idegalapon)...

Ezért az ilyeneknek javasolom, forduljanak inkább a Putnikhoz, Turistához, Kompasshoz, vagy esetleg a Cook irodához:

Modern autóbuszok, elsőrangú szállodák, művelt idegenvezetők, napi három étkezés, meglepetések kizárva.

És mindez rendkívül jutányos áron.

Vallomás

Kisvárosi hajnalokról szeretnék mesélni. Olyanokról, amilyeneket valaha régen láttam. Hidegek és józanítók ezek a hajnalok, de az ég vörösében, a feketeségben, amely az egyre világosodó felhőfoslányok sarkaiban húzódik meg, van valami mindenén áttörő fény, van valami biztatás, vagy még annál is több: bizonyosság, hogy minden lehetséges, hogy az ember erős, s olykor talán újjá is születhet.

Az ilyen hajnalok rendszerint hosszú, nagyon hosszú éjszakák után következnek.

Éjszakák után, amelyekben volt egy sugárnyi fény, egy cseppnyi szépség, és utána hideg, kihalt utcák sötétje, állomáskörnyéki kocsmák borgőzös zaja következett, és a vicinális dőcögése a végtelen homályban távirópóznától távirópóznáig, állomástól állomásig, amikor szinte elvész a remény, hogy az ember valaha is eljuthat valahova...

Azután mégis megérkezik a vonat, valaki meglök, hogy: „Ébredjen, végállomás...”, kiszállás, és idegen vagy a hideg, ébredő hajnali világban, ahol csak a vasúti resti ablaka sárgállik, benne üvölt néhány tegnappról itt maradt korhely, ahol az utcákon, kerékpáron és gyalog, szattyórral vagy elemóziástáskával a kezükben sötét árnyak sietnek tova és nyomukban az elhagyott ágy melege, szappan és mosdóvíz illata szállong, mint az uszály. Ők is idegenek; téled, egymástól és a világtól, amelyben, — úgy tetszik —, újra kezdődik minden...

Ezekről a hajnalokról szeretnék mesélni, amikor ismerős városban, ismerős emberek között, idegen voltam, egy a sok idegen közül, amikor semmi sem fűzött semmihez, és egy pillanatra — arra a megfoghatatlan

pillanatra, amíg a hajnal tétovázik, hogy végleg elűzze-e a sötétséget — az embernek úgy tetszik, hogy minden lehetséges . . .

Nem kell hozzá más, csak hogy legyen valahol valakid, aki nem tudja, hogy vannak ilyen józanító hideg hajnalok, aki nem tudja, hogy ezeket a hajnalokat be kell, be muszáj csapni, ha az ember élni akar, mert nem lehet mindent, minden hajnalon újra kezdeni.

És a hajnalokat csak egy módon lehet becsapni, folytonosságra kényszeríteni: ha arra gondolsz, hogy az a valaki most valahol álmában mosolyog.

Ettől erőssé válsz. Erősebbé a vashajnaloknál, és ha képzeleted ilyenkor a múltban kutat, elébed tűnik valami rég porladó vértbe öltözött legény, aki kardjára támaszkodva, dérepte szakállal, így állhatott a derengésben, kialvó tábortüzeknél, és figyelő tekintetének élet nem tompíthatta el a hajnal fényeinek játéka, mert arra gondolt, hogy mögötte a táborban, benne bízva, valaki most nyugodtan és szépet álmodik . . .

A hódító

Négyen ültek az asztalnál, a terem közepén, jól öltözöttek. Künn köd volt, és esett az eső, és ők jókedvűen, elégedetteknek látszottak — és egy kissé fáradtaknak. Mintha jól végzett munka után, hosszúra nyúlt esti konferencia után jöttek volna ide egy kávéra — gondot üzni; komoly tárgyalások után könnyed beszélgetésre.

A sarokasztalnál, mint valami páholyban, két lány ült és egy egészen fiatal legényke. Kopottak voltak mind a hárman. A fiú beszélt, hol az egyikhez szölt, hol a másikhoz, kérdezett tőlük, de a lányok felelet helyett legtöbbször csak vonogatták a vállukat, és unottan nézelődtek a lassan elnéptelenedő teremben.

A fiú fontoskodott. Nem hallatszott, hogy mit mond, de gesztikulálva önmagára mutogatott. A két lány egymáshoz hajolt és beszélgetni kezdett. Elnéztek a terem másik sarkába, mintha beszédjük tárgya ott volna, és ügyet sem vetettek a fiúra, aki rendületlenül mondta a magáét.

Azután az egyik lány szedelőzködni kezdett. Kezet fogott a barát-nőjével és a fiúval, és úgy tessék-lássék indult, mintha menne is meg nem is. Elmenőben megállították egyik asztalnál is, másikonál is, jobbra pelyhes állú legények, a lány beszélgetett velük, unottan-komolyan, de nem ült le sehol.

A jól öltözöttek asztalánál, mondom, négyen voltak. Hárman idősebbek, kerek arcúak, bajuszosak és egy keskeny arcú, göndör hajú, élénk tekintetű fiatalabb. Amikor a lány felállt, hogy induljon, a fiatalabb odasúgott valamit a többieknek és azok mosolyogtak.

Ezután az asztalnál folyt tovább a beszéd, de a fiatal már nem figyelt oda. Feltűnően nézte az elmenőt, aki még mindig ott ácsorgott a legények asztalánál. Türelmetlen volt. Intett is a lánynak, és közben öntelten, magabiztosan mosolygott.

Azután, amikor a lány végre elindult, és elhaladt az asztaluk mellett, megfogta a karját és megállította.

Nem tudom, mit mondott neki. A lány előbb meghökkenően, azután csodálkozva, majd természetes arckifejezéssel, figyelmesen hallgatta, mintha latolgatná, amit mondanak neki. A három öregebb ismét elmosolyodott, azután összedugták a fejüket, és hirtelen élénk beszélgetésbe kezdtek.

A fiatal pedig beszélt a lánynak, beszélt szüntelenül. Előbb roppant komolyan, mintha valami nagyon fontos közölnivalója lenne, azután ismét megjelent arcán a mosoly, vidámakat mondhatott, mert a lány szigorú arcvonásai lassan megenyhültek.

Azután nem tudom mit mondhatott, valami nagyon nagyot, valami nagyon szépet, olyan szépet, amit talán józanul el sem lehet hinni, mert a lány elmosolyodott, nem kacéran és nem kihívóan, hanem melegen, anyásan, és leült a fiatal mellé, mint valami gyerekhez.

Az most már a kezét is megfogta, és ajkáról ömlött tovább a szó, a lány pedig hallgatott, nézte és mosolygott.

Ebben a mosolyban volt melegség és volt egy árnyalatnyi gúny, látszott, hogy ismeri a százszor hallott hazugságot, tudja, hogy az most is hazugság, de ez egyszer el akarja hinni. Nem másért, csak önmagáért; mert a férfi szép, fiatal, szellemes, künn hideg van és köd, és ez itt olyan szépen, olyan kedvesen mondja, hogy az embernek kedve kerekedik elhinni.

Olyan volt ez, mint amikor mesélő, fantáziáló kisgyereket hallgat a fáradt és tapasztalt felnőtt, és mosolyog rajta, kissé megértően, kissé szkeptikusan, kissé gúnyolódva.

A fiatal még mondta egy ideig, azután, amikor úgy vélte, hogy teljes a győzelme, jelentős pillantást vetett a másik három felé, mintha azt mondta volna: Látjátok? Így kell ezt csinálni!

De azok úgy tettek, mintha nem vették volna észre. Még jobban összedugták a fejüket, és folytatták az ismét megkezdett rendkívüli és fontos tárgyalást.

A fiatal meghökkenően. Egyszeriben háttér nélkül, társaság nélkül, egyedül maradt a lánnyal. Meg volt a győzelem, de nem tudott vele mit kezdeni. Ő nem így képzelte, ő a társaság miatt csinálta, és ezek most egyszeriben egyedül hagyták. Micsoda udvariasság ez, kinek kell az ilyen udvariasság? Csak nem képzelik, hogy ő és ez a lány...?

Ez látszott az arcán, és ebben a pillanatban hasonlított a mutatványoshoz, aki a mutatvány végén veszi észre, hogy a közönség időközben megszökött.

A lány mosolygott és várta a folytatást.

A fiatal feszengett és csak olykor-olykor szólt egy-egy szót.

Olyasvalamit, hogy: Hát igen, így van ez...

Azután a lány megrázkódott, mintha hirtelen felébredt volna, felállt és gyorsan elbúcsúzott. A kijáratnál megállt, fázósan összehúzta magát a kabátot és kiment az éjszakába.

A fiatal, valami ferde mosollyal az ajkán, a másik háromhoz fordult, de azok zavartalanul folytatták a tanácskozást, mintha ő nem is volna a világban.

Pohár

Éjfél után fél kettő. Az állomáson azt mondták, hogy a vonat kétszázötven percet késik a köd miatt. Az állomás hideg és barátságatlan. Gyerünk vissza a városba.

A kávéházban (Talán az volt. Mifelénk ezt sosem lehet pontosan megállapítani: reggel semmi, délben étterem, délután kávéház, éjjelig mulató, éjfél után pedig a legtöbb terem olyan, mint akármelyik kültelki kocsmá.) már fogytán a vendég, csak itt-ott üldögélnek még a legkonokabb csoportoskák, azoknak odahaza, úgy látszik, még sivárabb, mint itt, vagy egyszerűen csak nincs kedvük kimenni a nyirkos ködbe...

Középen, egy asztalnál három fiatalember ül. Isznak. Ketten csendesen, szopogatva, mozdulatlanul, a harmadik nagy, színpadias mozdulatokkal, teli szájjal, mintha az ital mellett a poharat is be akarná kapni:

Kitátja a száját, beleönti az italt, mint valami kancsóba, egy ideig öblöget, és amíg nyeli, egy hirtelen mozdulattal a poharat a földhöz vágja.

A pincér, mintha csak erre várt volna, megjelenik, tálcán újabb italt hoz és leteszi elébe. Azután kezdődik minden előlről. Így megy ez már vagy fél órája. A gyerek előtt az üvegtörmeléktől már fehér a padló.

A másik kettő mozdulatlanul ül és nézi. Csak a kezük mozdul néha, hogy szájukhoz emeljék a poharat, vagy hogy lesöpörjék ruhájukról az odapattant üvegszilánkot. Az arcuk merev-mozdulatlan, és elnéznek valahova a semmibe. Még olyankor is, amikor a társuk — a változatoság kedvéért — az ő poharukat kapja fel és vágja a földhöz. Olyanok, mint akiket meghívtak, hogy nézzenek végig egy harakirit.

A falon ökölnyi betűkkel hirdeti egy plakát, hogy poharat törni szigorúan tilos. Alatta, valamivel kisebb betűkkel a magyarázat, hogy minden szándékos pohártörés 300 dinár.

Nézem a legényt, és azon gondolkodom, hogy minek az a plakát a falon? Bizonyára azért, hogy minden korhely pontosan fel tudja mérni tettének társadalmi jelentőségét. Egy regény ívenként 20 000 dinár, életmentés tucatonként egy érdemrend, pohártörés darabonként 300 dinár és így tovább. Ezt nemcsak a korhelynek kell tudnia, hanem a közönségnek is. Máskülönben minden értelmét veszti:

Akkor egyszerűen beírhatnák az étlapba, hogy az elfogyasztott poharak darabja, nagyság szerint 100, 200, 300 dinár...

De a gondolat nem hagy nyugodni. Talán mégsem ennyi az egész:

Azt a poharat szocialista üzemből szocialista munkás készítette, miközben nem jelképesen, de egész valóságosan verítékezett a hőségben, szocialista vasút szállította, szocialista...

Állj, elég!

Ez a „szocialista nincstelenség” takarékosagra nevelő nótája. Ez már rég nem áll.

Ha akarja, az a taknyos nyakig temetkezhetsz pohártörmelékebe.

Ha van elég pénze.

A kabátja gyűrött, nadrágja kopott vékony nyári nadrág. Rendetlen, ápolatlan. Egész megjelenéséből a falu árad. Az a falu, ahonnan jött, és ahova a városiasságból csak annyi tört be, hogy lumpolni, poharat törni „sikk”. Hogy mosakodni, fésülni, tiszta ingben, rendes ruhában járni is „sikk”, azt még, úgy látszik, nem tudja. Az urbanizálódásnak ez a foka még előtte áll.

Tehát nem róla van szó.

A pincér rendületlenül hordja a tálcákat. Minden tálcán egy pohár ital és egy pohár víz. Megjelenik, mint a pók, valahányszor elszakad a háló, és befoltozza egy pohárral.

Ennek a póknak van főnöke, a főnök fölött igazgatója, az igazgató fölött igazgató bizottsága, az igazgató bizottság fölött munkástanácsa . . .

Szeretném tudni, milyen tételként könyvelik el ezeket a háromszáz dinárokat?

Érdekes, hogy minden vendéglőben kiírják, mennyibe kerül egy pohártörés. Néhol még szigorúak is. Így:

„Pohártörés szigorúan tilos! Első pohár 200 dinár, minden további pohár 500 dinár!”

Csak az a baj, hogy most már végleg nem értem:

Hogy kerülhet sor a második pohárra, ha a pohártörés szigorúan tilos?

Vagy nem tilos?

Akkor miért nem írják inkább, hogy a pohártörés a vállalat anyagi érdekei szempontjából egyenesen kívánatos?

Annak a számár kölyöknek nincs egy rendes nadrágja, és az egész havi keresetét elnyeli az a számla. Künn a ködben áll a milicista, a sarkon a vöröskereszt segélyirodája, és a söntésnek támaszkodva unatkozik a pincér.

Butaság. Hiszen kiírták: kiírták ökölnyi betűkkel, hogy szigorúan tilos . . .

Most még csak az hiányzik, hogy valaki az asztalomhoz üljön, és előadást tartson a gyors iparosodás és a városok felduzzadásának kísérő jelenségeiről!

Párbeszéd

(Használati utasítás az olvasónak: A fejezetszámok helyére képzeljen ugyanannyi percnyi kínos csendet, amennyi az illető szám értéke.)

Előjáték helyszínrajzzal:

A könyvtár úgy húzódik meg a robusztus városi épülettömbök közé szorult kis parkban, mint egy saját törpe voltát mélyen átérző puli az óriás komondorok között.

A folyón, amelynek minden ház hátat fordít, megmeredtek az uszályok, a vontatóknak, úgy látszik, messze akadt dolguk. Odább a téren zúg és feszegeti saját szűknek bizonyuló bőrét a hirtelen cseperedett

nagyváros, de ez a zaj csak tompán szűrődik ide a házak és csenevész fák közé ékelt könyvtárba.

Az ajtó nem csikorog. Talán megkenték, talán sokat használják...:

- Jó napot. A könyvtár igazgatóját keresem.
- Én vagyok. Mi tetszik?
- Újságíró vagyok, ha lenne egy kis ideje...
- Kérem, foglaljon helyet.

I.

- Maga járt itt nálunk tegnap délután?
- Én.
- A segédkönyvtárosnő mondta, hogy valaki itt járt a könyvtár-órán és faggatta a gyerekeket.
- Kérdeztem, hogy mit olvasnak, ki a kedvenc írójuk...
- És mit hallott?
- A magyar fiúk szinte egytől egyig Verne Gyulát emlegették.
- Igazat mondtak.
- Más gyermekkönyvük nincs?
- Van, de nem olvassák.
- Miért?
- A szerb gyerekeket nem kérdezte, hogy mit olvasnak?
- Kérdeztem.
- És?
- Čopić, Diklić... és általában, történetek a népfelszabadító háborúból.
- No látja...

II.

- Maga magyar?
- Az vagyok.
- Magának nem tűnik fel ez a história?
- Feltűnt, de nem ismerem az okát.
- Azt nem tudja senki, illetve...
- Illetve?

III.

- ... Nézze, beszéljünk nyíltan: van egy gyerekkori barátóm, magyar. Tavalyelőtt a kisfiának a születésnapjára megvettem Arsen Diklić „Ne nézz vissza, fiam” című ifjúsági regényét. A gyerek elfogadta a könyvet és...
- És?
- Még a mai napig sem olvasta el.
- Miért?

— Az anyja nem engedi. Azt mondja, hogy elege van a háborúból. Nem akarja, hogy a gyereke háborúról, erőszakról olvasson, és eldurvuljon.

- Az „Egri csillagok”-at elolvasta a gyerek?
- El. Azt hiszem, az kötelező olvasmány...
- Kötelező...

IV.

- Higgye el... én nem vagyok sovíniszta.
- Elhiszem.
- ... És ő a legjobb barátnóm még ma is...
- ...
- De nem tehetek róla...
- ?????
- Nem tehettem, hogy ne gondolkozzak...

Esik az eső

Már akkor is esett, mikor elindultunk. Szürkén, mindent áztatóan és állhatatosan. Amikor a komphoz értünk, még mindig esett. Odaát, a folyó túlsó partján, a látszólag végtelenbe nyúló, eső áztatta szürke hajlatok között olyan volt a vár, mintha egyenesen arra építették — vagy átkozták — volna, hogy ilyen szítáló, szemerkélő esőben ázzon az idők végtelenjéig.

Ott támtdt az a bolond ötletem, hogy milyen is lenne az, ha az ember beülne abba a várba ott túl a folyón, egy rácsos ablakú, rosszul megvilágított kis szobába, beállítana oda egy asztalt, tintát, tollat és papírost rakna maga elé és írna; írna rendületlenül, amíg csak bele nem fárad. Akkor, pihenésül, kitekintene a rácsos ablakon, a végtelen, egymást követő dombok hajlataira, amint feketén, kopaszon áznak a soha nem szűnő, szemerkélő esőben...

Anonymus, kolostori íródeák... badarság...

A komp dudált és elindult az esőtől párázó csendes nagy vízen. És ahogy ment, egyre nőtt a vár.

... De tulajdonképpen mit is írna ez a diák?

Bizonyára levelet, hosszú, véget nem érő levelet valami távoli jó barátoknak, de nem küldené el soha, csak írná, mert ha elküldené, az befejezést, véget jelentene...

A levél csak forma. De mit írna meg abban a végtelen levélben?

Talán önmagát és a világot. Hiszen ember a diák...

???

Mindenekelőtt megkísérelné megmagyarázni a saját létét, a saját véget nem érő görnyedését a toll és papíros fölött... Azután, amikor már úgy hinné, hogy ez sikerült, akkor megmagyarázná az egyhangúságot, a dombokat, mentegezné őket, hogy nem mindig szürkék, és nem is végtelenek, hogy mögöttük, valahol messze sziklás bércek bújnak meg a látóhatár alatt és ott — nincs sár...

És azután?

... Ha már nagyon nekibátorodna, mentetegetni kezdené az esőt, megmagyarázná, hogy ettől duzzad termékenyebb a föld...

Hm! Szóval így írna vég nélkül a diák?

Így.

És mi történe, ha közben kisütne a nap?

Akkor... akkor elővenne egy új árkus papírost, és újra kezdené... önmagát... Nagyon nehéz lenne... De az is lehet, hogy nem írna tovább: földhöz vágná a kalamárist, teleszívná a mellét az erjedő föld illatával, és lemenne a várudvarba lányokat zavarászni.

— — — — —

A komp dudál, ijesztővé, óriásivá nőtt a vár, a közeledő parton emberek, lovak áznak, és sóvárogva nézik a túlsó partot. Ott házak vannak és otthonos, meleg szobák.

Kinek kell a diák?...

Ők tudják, ha eláll az eső, vasat és magot kíván a föld. Tudják és várnak türelmesen.

Az eső pedig esik, szürkén, áztatón, földön és vízen, kísér és kísért, hogy rójam tovább, mert egyszer eláll...

Egész bizonyosan.

II.

A nagy birtok központi fűtéses igazgatósági épületében, amely künn a szántók között, előkelő magányában és még előkelőbb aszfaltozott parkolóhelyével, úgy hat a rogyadozó, csukott zsalugáteres, eső áztatta falvak után, mint — uram bocsá' — a fehér bányatársulat székháza a bennszülött viskók között...

Uram bocsá', mondom, mert hiszem, hogy nem így van, de hiába mondom magamnak, amit mondok, mert tudom, hogy mégis így van, hogy az a látvány pontosan olyan, amilyenek láttam, de még sincs igazam, mert a valóság egészen más, mint a látszat, és most tegyen valaki igazságot... Lám, mire nem készíti az embert ez az átkozott eső...

Ezen gondolkozom ott az irodában, míg a kombinát eladási osztályának főnöke kissé enerváltan mesél az európai gazdasági közösség várható következményeiről, a csökkenő kiviteli lehetőségekről és arról, hogy a közeljövőben alighanem több figyelmet kell majd szentelniük a belföldi piacnak:

— Hja kérem, c'est la vie... Majd nyitunk üzleteket országszerte, mi az nekünk...

— ... Hogyne, kérem, vannak ösztöndíjasaink is, az egész országból, hogyne... de arról majd talán a személyzeti főnök beszél.

— Hogyne, vannak idevalósiak is, de mondom, arról majd...

— Jó, jó dolog ez az eső... én nem tudom, az agronómusaink mondják... nekem személy szerint nem tetszik. Be kell mennem a városba, és a kocsim csupa sár lesz... ezek a mi utaink...

III.

Az iskolában a tanító — alig látszott ki a szemléltető eszközöknek nevezett szerkezetek halmaza mögül — mondta, hogy nincs a faluban semmilyen ipar, hogy volt egy malmuk, de azt becsukták, mert, szerinte, túlságosan jól működött, és elvonta a kuncaftokat a kommuna központi malmától. A szövetkezeti traktorok minden reggel „feltankolnak”, azután átdöcögnek az öt kilométerre levő központba, ott megkapják a napiparancsot, azután visszadöcögnek a faluba munkára.

Mindezt hidegen, egykedvűen mondja, pedig tudom, hogy ő szervezte és vezette éveken át itt a faluban a szövetkezetet, amelyet azután átszerveztek és ismét átszerveztek...

Most tanít, bíbelődik az iskolai szövetkezettel, mozielőadást tart a gyerekeknek, és ha erre vetődik valaki, akit érdekel, mesél neki a tíztizenkét szobás házakról, amelyekben soha sem nyílnak meg a zsaluk, mert magányos öreg nénikék laknak bennük, akik az egyke folytán egyedül maradtak a nagy házban és a nagy földön, amelyet nem képesek megművelni...

Beszél a tanító, és közben csendesesen köhécsel... künn ködösen, párásan esik az eső. Az emberek itt-ott künn állnak a kapuban és pisilognak fel a szürke égre.

Azt mondják, tavaszodik...

IV.

A másik faluban, az idős tanárnő, aki szenvedélyesen gyűjti a falu történeti emlékeit, arról beszél, hogy volt, nem is oly régen még, egy százesztendős patikájuk. A legrégibb patika volt a környéken.

De csak volt. Mert a kommunának nem volt pénze két patikusra és két patikára. Ezért úgy határoztak, hogy elég, ha a központnak van patikája.

Azután jöttek — mondja a tanárnő —, jöttek stráfkocsival, felpakolták a százesztendős patika százesztendős bútorát, elvitték az asztalhoz, és megparancsolták, hogy darabolja össze.

Hiába sirt az öreg patikus, aki együtt öregedett meg ezekkel a bútorokkal...

— No és ki rendelte el ezt a pusztítást? — kérdeztem az elbúsult mesélőt.

— Nem tudom — felelte angyali szelídséggel —, de valaki bizonyára elrendelte.

— Hát nem érdeklődtek?

— Nem érdeklődtünk.

— Nem jártak utána, nem próbáltak tenni valamit?

— De igen, szóltunk a „bírónak”...

— No és?

— Haragudott... a bíró nagyon haragudott...

Már éppen idegeskedni akartam, a magam városi módján, de azután eszembe jutott, hogy nem vagyok városban.

Eszembe jutott, hogy faluban vagyok, a dombok között, túl a nagy folyón, hogy körülöttem, az iskola körül, itt is üresen tátonganak a „nagyházak”, és hogy odakünn még mindig szürkén, állhatatosan, sugszva esik az eső.

Legényvasárnap

I.

Gondosan, hosszan borotválkozott, és sokáig nézegette a tükörben piros nyakkendőjét — hogy helyén van-e a csomó.

Az utcasarkon a barátja várta. Kék volt a nyakkendője. Megnézte. Ez tetszett neki.

— Hova megyünk? — kérdezte a barátja.

— Nem tudom — mondta, és elindultak a belváros felé.

— Mehetnének mérkőzésre — mondta a barátja.

— Messze van, süt a nap...

— Gyerünk moziba.

— Megfulladsz. Csak este érdemes, a kertbe...

Útba esett a kávéház. Bementek. Két konyakot rendeltek és két kávé. Az ablakhoz ültek és néztek ki az utcára, a napsütésbe.

— Vihar lesz, meglátod — szölt a barátja.

— Meglehet — mondta és bólintott hozzá.

Amikor bealkonyodott kimentek az utcára. Előttük és mögöttük csitri lányok vihogtak pelyhedző állú fiúk sületlen tréfáin. Ők úgy tettek, mintha nem vennék észre...

— Holnap idejében kell bemenni — mondta a barátja.

— Nekem is. Hétfőn mindig mogorva az öreg...

Este, amikor levetette a nyakkendőjét, sokáig nézte a fényes selymet és rajta a csomó nyomát. Azután visszatette a szekrénybe. Lefekvés előtt ceruzával gondosan áthúzott egy dátumot a naptárban, és felhúzta az órát.

II.

Még egyszer megvizsgálta az egyenruháját, hogy hibát ne leljenek rajta, azután megmutatta az ügyeletesnek az engedélyét, és az őrszem mellett kilépett a kapun.

A villamosban illedelmesen felajánlotta a helyét egy idős asszonynak. A főtéren leszállt. A földije várta ott a másik laktanyából.

Egy cukrászdában süteményt ettek, nézték a járőkelőket, azután elmentek moziba.

Alkonyodott már, amikor kijöttek. A szürkületben a melegen párolgó aszfaltot tarka inges férfiak és lenge nyári ruhákba öltözött fiatal nők özönlötték el. Ők ketten megigazították az egyenruhájukat, azután kézenfogták egymást, és úgy mentek, mint az iskolások, de csak a kisujjuk kapaszkodott egymásba, mert katonáknak nem illik kézenfogva járni.

Írt a menyasszonyod? — kérdezte a földi.

— Írt — bölintott a katona, és nem nézett sem oldalt, sem hátra. Attól félt, hogy ha odanéz, kibuggyannak a mellek a kivágott ruhákból. Mereven csak előre nézett, inkább maga elé, és így mentek sokáig az alkonyatban.

Előttük egy legényke szemérmetlenül, a fület csókolgatva, a közeli park felé húzott egy lányt. A lány szabódott és kényeskedve vitette magát.

— Tudok egy helyet, ahol jó bor van és nem drága — mondta a földi.

Rábölintott.

Két perccel kilenc előtt ért a laktanyába, és könnyű volt a feje. Az ügyeletes lármájára csak bölintott.

— Igazad van, pajtás, jöhettem volna korábban is — gondolta, de nem mondta ki hangosan, csak ment a kaszárnyaudvaron, mert érezte, hogy nem fáj a vasárnap.

Innen tudta, hogy jó volt a bor.

III.

Töprengve matatott a könyvei között. Elővette a polcról egyiket is, másikat is, azután visszatette.

Kinézett az ablakon. Künn sárgán, forrón folyt szét a vasárnap délután. A szekrényhez ment, elővette a horgászbótot, hajtogatta a zsinórt, nézegette a horgot, azután visszatette.

Bekapcsolta a rádiót. A bemondó valami sportdélutánt közvetített lihegve. Zenét keresett. Egy ideig hallgatta, hogyan ömlenek szét a hangok a szobában, egy pillanatra úgy érezte, mintha összeolvadtak volna a bútorokkal, vele, de azután értelmetlenül kezdtek visszaverődni a falakról, és fintorogva kikapcsolta a készüléket...

Ismét a könyvespolc elé állt.

Már este volt, amikor felriadt. Meggyújtotta a lámpát, felvette a földről a könyvet, megdörzsölte fájó szemhéját és körülnézett. Kínzó nyugtalanság vett rajta erőt, mintha valami nagyon fontosat, valami életbevágóan fontos dolgot felejtett volna el.

Az órájára pillantott, és úgy érezte, hogy meglopták. Mintha valami soha vissza nem szerezhető veszített volna el.

Késő... már késő — motyogta rémulten, és sirni szeretett volna, mint valamikor, kisfiú korában, mert előntötte a bizonyosság, hogy elmúlt, hogy soha többé nem lesz ilyen vasárnap.

IV.

Apja keféjével sokáig dörgölte sörte haját, egészen addig, amíg az anyja be nem kiáltott érte, hogy: Eredj már!

Aztán még egyszer megigazította fehér ingét, szorosabbra fűzte az övét és elbújt a belső szobába, hogy titokban még egyszer megszámlálja

a pénzét, amit már két napja bicskával és tollhegygel kapirgált ki a spórkasszából.

A sarkon a barátai füttyültek neki, hívták futballozni. Csak a fejével intett nemet, óvatosan, hogy az ing vasalása el ne mozduljon.

Amikor a lány megette a húszdináros fagyfaltot, gálánsan megkérdezte:

— Akarsz még egyet?

— Nem — mondta a lány —, inkább moziba mennék, ezt a filmet még nem láttam.

Ekkor izzadni kezdett, mert sehogy sem emlékezett, hogy mennyi volt a dióscukor, meg az öt darab Morava a gyufával, és hogy a maradék elég lesz-e mozira, meg estére táncrea...

— Azt mondják, hogy vacak ez a film... — kezdte, de látva, hogy a lánynak összeszűkül a szeme, gyorsan hozzátette — ... azért ha akarod, gyere, nem számít...

Hazafelé menet, a sötétben az ujjával tapogatta a szája szélét, ott, ahol futtában megcsókolta a lány, és azon töprengett, hogy férfiasan viselkedett-e, amikor hagyta, hogy elmenjen anélkül, hogy visszacsókolta volna.

Amikor összekuporodott az ágyban, még arra gondolt, hogy holnap hatkor lesz a találka.

Észre sem vette, hogy közben elmúlt a vasárnap.

Utószó

Bocsánat, én itt kiszállok. Akinek kedve tartja, utazhat tovább. A vicinális megy, éjjel-nappal, minden irányban, távirópóznától távirópóznáig, állomástól állomásig. Egyszer majd valahol én is felszállok megint. És akkor ismét találkozunk, útitársak. Mert aki megszokta, az nem tud többé leszokni az utazásról. Ez az utolsó és legnagyobb veszély. Bocsánat, hogy eddig nem említettem.